

# SZCZEGÓŁOWE SPECYFIKACJE TECHNICZNE

D - 09.01.01a

## ZIELEŃ PRZYDROŻNA (TRAWNIKI)

### 1. Wstęp

#### 1.1. Przedmiot SST

Przedmiotem niniejszej szczegółowej specyfikacji technicznej (SST) są wymagania dotyczące wykonania i odbioru robót budowlanych ujętych w dokumentacji przetargowej stworzonej na potrzeby niniejszego postępowania przetargowego.

#### 1.2. Zakres stosowania SST

Szczegółowa specyfikacja techniczna (SST) jest stosowana, jako dokument przetargowy i kontraktowy przy zlecaniu i realizacji robót budowlanych ujętych w dokumentacji przetargowej stworzonej na potrzeby niniejszego postępowania przetargowego.

#### 1.3. Zakres robót objętych SST

Ustalenia zawarte w niniejszej specyfikacji dotyczą zasad prowadzenia robót związanych z:

- zakładaniem i pielęgnacją trawników na terenie płaskim i na skarpach,
- ~~sadzeniem drzew i krzewów na terenie płaskim i na skarpach,~~
- ~~wykonaniem rabat i kwietników.~~

#### 1.4. Określenia podstawowe

**1.4.1.** Zieleń przydrożna - rośliny umieszczane w pasie drogowym oraz wokół i na wszystkich elementach infrastruktury drogowej.

**1.4.2.** Ziemia rodzima (gleba, grunt rodzimy) – wierzchnia warstwa gruntu, pochodząca z terenu przeznaczonego do budowy drogi.

**1.4.3.** Ziemia urodzajna - ziemia posiadająca właściwości zapewniające roślinom prawidłowy rozwój.

**1.4.4.** Ziemia kompostowa (ziemia roślinna, ziemia ogrodnicza) - ziemia bardzo bogata w składniki pokarmowe o dużym udziale czynnej próchnicy wyprodukowana najczęściej z przekompostowanych różnego rodzaju odpadów roślinnych.

**1.4.5.** Humusowanie – zespół czynności przygotowujących powierzchnię gruntu do obudowy roślinnej, obejmujący naniesienie ziemi urodzajnej z jej wyrównaniem i dogęszczeniem.

**1.4.6.** Ściółkowanie (mulczowanie) – pokrywanie powierzchni gleby zrębkami lub mieloną korą w celu zmniejszenia parowania wody, niedopuszczenia do rozwoju chwastów, poprawy sprawności roli oraz zapobieżenia erozji wodnej i wietrznej.

**1.4.7.** Materiał roślinny - sadzonki drzew, krzewów, pnączy, bylin, kwiatów jednorocznych i wieloletnich.

**1.4.8.** System korzeniowy – podziemna część rośliny.

**1.4.9.** Bryła korzeniowa – bryła ziemi z częścią systemu korzeniowego uformowanego przez szkółkowanie.

**1.4.10.** Drzewo – wieloletnia zdrewniała roślina posiadająca jeden lub więcej pni, które na pewnej wysokości rozgałęziają się w koronę.

**1.4.11.** Krzew – wieloletnia, wielopędowa zdrewniała roślina bez wykształconego przewodnika z krótkim pędem głównym (do 10 cm od szyjki korzeniowej), z którego wyrastają równorzędne, rozgałęziające się pędy boczne.

**1.4.12.** Forma naturalna - forma roślin zgodna z naturalnymi cechami wzrostu danego gatunku; w przypadku drzew z wyraźnie wykształconym przewodnikiem.

**1.4.13.** Forma pienna - forma krzewu lub drzewa z wyraźnie uformowanym pniem i koroną.

**1.4.14.** Forma krzewiasta - forma właściwa dla krzewów lub forma drzewa utworzona w szkółce przez niskie przycięcie przewodnika celem uzyskania wielopędowości (minimum 3 rozgałęziające się pędy, ew. 2 dla gatunków słabo krzewiących się).

**1.4.15.** Przewodnik – pęd główny stanowiący oś drzewa.

**1.4.16.** Pień – nierozgałęzioną dolną część przewodnika pomiędzy powierzchnią ziemi a początkiem korony.

**1.4.17.** Korona – zespół konarów i gałęzi przybierający różne kształty w sposób naturalny, uzależniony od gatunku i odmiany. Wyróżniamy korony koliste, jajowate, stożkowate, kolumnowe lub formowane – szpalerowe, dachowe, kuliste.

**1.4.18.** Szkółkowanie – przesadzanie roślin w trakcie produkcji mające na celu rozwinięcie przez nie zwartego systemu korzeniowego zapewniającego korzystne warunki przyjęcia się rośliny po posadzeniu na miejscu stałym.

**1.4.19.** Soliter – krzew lub drzewo szkółkowane co najmniej 3 razy w odpowiednio dużym rozstawie.

**1.4.20.** Pozostałe określenia podstawowe są zgodne z obowiązującymi, odpowiednimi polskimi normami i z definicjami podanymi w SST D-M-00.00.00 „Wymagania ogólne” pkt 1.4.

#### 1.5. Ogólne wymagania dotyczące robót

Ogólne wymagania dotyczące robót podano w SST D-M-00.00.00 „Wymagania ogólne” [1] pkt 1.5.

## 2. MATERIAŁY

### 2.1. Ogólne wymagania dotyczące materiałów

Ogólne wymagania dotyczące materiałów, ich pozyskiwania i składowania, podano w SST D-M-00.00.00 „Wymagania ogólne” [1] pkt 2.

### 2.2. Ziemia urodzajna

Ziemia urodzajna dla zapewnienia roślinom prawidłowego rozwoju musi zawierać odpowiednie składniki mineralne, co najmniej 2% części organicznych, być wilgotna i pozbawiona kamieni większych niż 5 cm oraz obcych zanieczyszczeń [7].

W zależności od miejsca pozyskania, stawia się ziemi urodzajnej następujące wymagania ogólne:

- ziemia rodzima - powinna być zdjęta przed rozpoczęciem robót budowlanych i zmagazynowana w przyrmach nie przekraczających 2 m wysokości zgodnie z wymaganiami określonymi w SST D-01.02.02a [2]
- ziemia pozyskana w innym miejscu i dostarczona na plac budowy - nie może być zagruzowana, przerośnięta korzeniami, zasolona lub zanieczyszczona chemicznie (co określa rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie sposobu prowadzenia oceny zanieczyszczenia powierzchni ziemi [8]).

Ziemia urodzajna powinna mieć następującą charakterystykę [6, 7]:

- 1) Optymalny skład granulometryczny:
  - a) frakcja ilasta – wielkość poniżej 0,002 mm – zawartość 12 – 18%,
  - b) frakcja pylasta – wielkość 0,002-0,05 mm – zawartość 20 – 30%,
  - c) frakcja piaszczysta – wielkość 0,05 -2,0 mm – zawartość 45 – 70%,
  - d) frakcja żwirowa i kamienista – zawartość poniżej 5%.
- 2) Najkorzystniejszy skład objętościowy:
  - a) twarde cząstki – 45%,
  - b) wolne przestrzenie dla zmagazynowania wody- 25%
  - c) wolne przestrzenie dla powietrza – 25%.
- 3) Parametry fizyczne i chemiczne:
  - a) ciężar objętościowy – 1,3 – 1,6 Mg/m<sup>3</sup>,
  - b) zawartość materii organicznej – 2-5% (w stosunku C:N poniżej 30:1),
  - c) odczyn pH – 5,7 – 6,5,
  - d) zawartość minerałów na 100 g gleby – N 25-50 mg, P<sub>2</sub>O<sub>5</sub> 10-29 mg, K 20-49 mg, Mg 10-15 mg
  - e) zasolenie – poniżej 1 g/dm<sup>3</sup>.

Należy dokonać uzupełnienia składu ziemi urodzajnej pod przewidziane zasadzenia na podstawie zaleceń uzyskanych w wyniku badań składu fizycznego i chemicznego próbek podłoża z ziemi rodzimej lub dostarczonej z innego miejsca w laboratorium okręgowej stacji chemiczno-rolniczej lub innego laboratorium mogącego się wykazać wiarygodnymi referencjami.

### 2.3. Ziemia kompostowa

W celu uzupełnienia składu ziemi urodzajnej oraz do zaprawienia dołów pod nasadzenia należy stosować ziemię kompostową o zadeklarowanych przez dostawcę właściwościach odpowiednich do przewidzianego zastosowania i wymagań gatunkowych roślin. Wskazany odczyn pH to 6,0 – 7,5 dla roślin liściastych i poniżej 5,5 dla roślin iglastych.

### 2.4. Materiał roślinny

#### 2.4.1. Wymagania ogólne dla materiału roślinnego

Materiał roślinny powinien być zgodny pod względem gatunku, z dokumentacją projektową i SST. Nie powinien pochodzić z innego regionu przyrodniczego o odmiennym w stosunku do miejsca zastosowania okresie wegetacyjnym i uwarunkowaniach klimatycznych.

#### 2.4.2. Drzewa i krzewy

~~Dostarczone sadzonki powinny być zdrowe, bez oznak chorób i uszkodzeń. Materiał roślinny powinien być właściwie oznaczony, tzn. musi być zaopatrzony w etykiety, na których podana będzie co najmniej nazwa łacińska, forma wzrostu, wysokość pnia, numer normy jeżeli jest wymagana. Wskazane jest stosowanie rekomendowanych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi – „Zaleceń jakościowych dla ozdobnego materiału szkółkarskiego” [5].~~

~~W ST należy podać parametry jakościowe spełniające co najmniej następujące wymagania:~~

- ~~– wysokość pnia drzew liściastych formy piennej (przy ciągach komunikacyjnych nie powinna być mniejsza niż 220 cm),~~
- ~~– wysokość drzew formy naturalnej mierzonych od powierzchni ziemi do pąka szczytowego (dla drzew liściastych min. 2,0 m i dla drzew iglastych min. 1,25 m)~~
- ~~– obwód pnia drzew na wysokości 1 m (wskazany 16-18 cm w terenie zabudowanym, 14-16 cm poza miejscowościami),~~
- ~~– liczbę szkółkowań (minimum 2x, wskazane 3-4x tzw. soliter),~~
- ~~– w przypadku form krzewiastych lub wielopięnnych wysokość rośliny i ewentualnie liczbę pędów lub pni (zalecana wysokość w zależności od gatunku min. 30-60 cm, ilość pędów 3, a dla gatunków słabo krzewiących się 2),~~

— sposób zabezpieczenia systemu korzeniowego — wielkość bryły korzeniowej lub pojemnika (średnica bryły korzeniowej powinna być 10-12 razy większa od średnicy pnia mierzonej na wysokości 15 cm, wielkość pojemnika min. 2 dm<sup>3</sup>) i rodzaj zabezpieczenia — balotowania (tkanina rozkładająca się do 1,5 roku od posadzenia, dodatkowa siatka z drutu ocynkowanego), ew. goły korzeń [6].

Wiek rośliny nie jest parametrem jakościowym.

Sadzonki drzew i krzewów powinny być prawidłowo uformowane z zachowaniem pokroju charakterystycznego dla gatunku i odmiany oraz posiadać następujące cechy:

- pąk szczytowy przewodnika powinien być wyraźnie uformowany,
- przyrost ostatniego roku powinien wyraźnie i prosto przedłużać przewodnik,
- system korzeniowy powinien być skupiony i prawidłowo rozwinięty, na korzeniach szkieletowych powinny występować liczne korzenie drobne,
- u roślin sadzonych z bryłą korzeniową, np. drzew i krzewów iglastych, bryła korzeniowa powinna być prawidłowo uformowana i nie uszkodzona,
- pień, korona i bryła korzeniowa powinny wykazywać odpowiednie proporcje właściwe dla gatunku,
- pędy korony u drzew i krzewów nie powinny być przycięte, chyba że jest to cięcie formujące, np. u form kulistych,
- pędy boczne korony drzewa powinny być równomiernie rozmieszczone,
- przewodnik powinien być praktycznie prosty,
- blizny na przewodniku powinny być dobrze zarośnięte, dopuszcza się 4 niecałkowicie zarośnięte blizny na przewodniku w II wyborze u form naturalnych drzew,
- brak oznak uszkodzeń mechanicznych (złamań, otarć), objawów będących skutkiem niewłaściwego nawożenia i agrotechniki oraz odrostów podkładki.

Wady niedopuszczalne:

- silne uszkodzenia mechaniczne roślin,
- odrosty podkładki poniżej miejsca szczepienia,
- ślady żerowania szkodników,
- oznaki chorobowe (nienaturalne zmiany zabarwienia liści, wycieki żywicy, pęknięcia i martwice kory, żery owadzie),
- uszkodzenie pąka szczytowego przewodnika,
- dwupędowe korony drzew formy piennej,
- uszkodzenie lub przesuszenie bryły korzeniowej,
- więcej niż 4 nie w pełni zaleczone blizny na przewodniku,
- złe zrośnięcie odmiany szczepionej z podkładką.

Tabela 1. Przykładowe symbole parametrów jakościowych sadzonek drzew i krzewów [5]

Symbol	Znaczenie
bB	Roślina bez bryły korzeniowej (z gołym korzeniem)
B	Roślina z bryłą korzeniową
B+S	Roślina z bryłą korzeniową i siatką drucianą
C v	Pojemnik o objętości minimum 2 litrów, gdzie v oznacza objętość w litrach, przy czym $v \geq 2$
C v f	Pojemnik o objętości v wykonany z elastycznego materiału (polietylen, polipropylen itp.)
x 2, x 3 itp.	Oznaczenie liczby szkółkowań (dwukrotne, trzykrotne itp.)
N	Forma naturalna drzewa. Po symbolu N podawana jest liczba szkółkowań oraz wysokość w cm np.: N x3 80-100 (drzewo w formie naturalnej trzykrotnie szkółkowane o wysokości od 80 do 100 cm).
Pa	Forma pienna krzewu lub drzewa. Po symbolu Pa podawana jest wysokość pnia w cm, liczba szkółkowań oraz obwód pnia* np.: Pa x3 220, 14-16 (forma pienna drzewa o wysokości pnia 220 cm i obwodzie od 14 do 16 cm, trzykrotnie szkółkowanego).
WPa	Drzewo w formie wielopiennej. Po symbolu WPa podawana jest liczba pni, obwód pnia* najcieńszego i najgrubszego np.: WPa 3 6-8 — 12-14 (drzewo o 3 pniach, z których najcieńszy ma obwód 6-8 cm, a najgrubszy 12-14 cm).

K	<del>Drzewo w formie krzewiastej lub krzew. Po symbolu K podawana jest wysokość w cm najwyższego pędu np.: K 120 (drzewo w formie krzewiastej lub krzew o wysokości 120 cm).</del>
---	--

\* Obwód pnia podawany w cm, mierzony na wysokości 100 cm nad powierzchnią ziemi.

### 2.4.3. Pnącza

Sadzonki pnączy powinny być oznaczone etykietą zawierającą co najmniej nazwę łacińską.

Podstawowe wymagania dla sadzonek pnączy to:

- minimum 2 silne pędy wyrastające 10 cm od podstawy,
- bryła korzeniowa dobrze przerośnięta korzeniami, wilgotna i nieuszkodzona, w pojemniku o objętości minimum 2 dm<sup>3</sup>,
- roślina przywiązana do palika np. bambusowego.

Niedopuszczalne wady:

- zwiędnięcie liści i kwiatów,
- uszkodzenie pędów i korzeni,
- oznaki chorobowe,
- ślady żerowania szkodników,
- przesuszenie bryły korzeniowej.

### 2.4.4. Rośliny kwiatnikowe jednoroczne i dwuletnie oraz byliny

Sadzonki powinny być oznaczone etykietką z nazwą łacińską.

Wymagania ogólne dla roślin kwiatnikowych:

- rośliny powinny być dojrzałe technicznie, tzn. nadające się do wysadzenia, jednolite w całej partii, zdrowe i niezwiędnięte,
- pokrój roślin, barwa kwiatów i liści powinny być charakterystyczne dla gatunku i odmiany,
- bryła korzeniowa powinna być dobrze przerośnięta korzeniami, wilgotna i nieuszkodzona.

Niedopuszczalne wady:

- zwiędnięcie liści i kwiatów,
- uszkodzenie pąków kwiatowych, łodyg, liści i korzeni,
- oznaki chorobowe,
- ślady żerowania szkodników.

Rośliny powinny być dostarczone w skrzynkach lub doniczkach.

Rośliny w postaci rozsady powinny być wyjęte z ziemi na okres możliwie jak najkrótszy, najlepiej bezpośrednio przed sadzeniem.

Do czasu wysadzenia rośliny powinny być ocienione, osłonięte od wiatru i zabezpieczone przed wyschnięciem.

### 2.5. Nasiona traw

Należy stosować mieszanki z nasion traw różnych gatunków dostarczane na miejsce robót w formie gotowej. Przy doborze składu mieszanki należy uwzględnić warunki miejscowe, przeznaczenie oraz przewidziany sposób pielęgnacji. Skład mieszanki podlega zatwierdzeniu przez Inżyniera.

Gotowa mieszanka traw powinna mieć oznaczony procentowy skład gatunkowy z nazwami co najmniej w języku łacińskim, klasę, numer normy lub dokumentu odniesienia wg której została wyprodukowana, zdolność kiełkowania (minimum 60%), a dane te powinny być zamieszczone na opakowaniu, etykiecie lub towarzyszącym dokumencie.

Mieszanki traw powinny być chronione przed zawilgoceniem podczas transportu i przechowywania.

### 2.6. Nawozy mineralne

Nawozy mineralne powinny być w opakowaniu, z podanym składem chemicznym (zawartość azotu, fosforu, potasu - NPK). Doboru mieszanki nawozów należy dokonać na podstawie zaleceń uzyskanych w wyniku badań składu fizycznego i chemicznego próbek ziemi urodzajnej zgodnie z pkt 2.2.

Nawozy należy zabezpieczyć przed zawilgoceniem i zbrzyleniem w czasie transportu i przechowywania.

### 2.7. Materiały zwiększające zdolność podłoża do gromadzenia wody i składników pokarmowych oraz zapobiegające zachwaszczeniu

Do ściółkowania (mulczowania) zaleca się stosowanie przekompostowanych przez minimum 12 miesięcy: zrębków drzewnych, trocin, włóknistego torfu, kory sosnowej, skoszonej trawy i liści.

W celu poprawy warunków wzrostu roślin w niekorzystnym środowisku wynikającym z podwyższonych temperatur, zasolenia gleby, zanieczyszczenia metalami ciężkimi i związkami ropopochodnymi można stosować preparaty mikoryzowe (w celu zaszczepienia grzybni współżyjącej z systemem korzeniowym) oraz hydrożele (polimery wiążące wodę i zapewniające wilgotność gleby pomiędzy opadami lub nawadnianiem). Dodatki te należy stosować zgodnie z zaleceniami producentów.

### 2.8. Materiały do mocowania posadzonych drzew

~~W celu zapewnienia pionowej pozycji oraz ochrony posadzonych drzew przed silnymi podmuchami wiatru stosuje się paliki, taśmy elastyczne do mocowania, odciaży itp. zgodnie z przyjętym systemem. Najczęściej do mocowania drzewa stosuje się połączone poprzeczkami 3 paliki o średnicy min. 6 cm i długości równej wysokości pnia~~

powiększonej o odcinek 1 m do wkopania, elastyczne taśmy ogrodnicze o szer. 40 mm, jutę do zabezpieczeń przed otarciami pnia w miejscach mocowania taśmą.

W przypadkach, gdy niewskazane jest palikowanie należy zastosować bezpalikowe systemy mocowania drzew poprzez zastosowanie systemu balastowego, pasów i kotew mocujących bryłę korzeniową lub sztucznego korzenia palowego.[6]

## **2.9. Systemy zasadzeń drzew w warunkach miejskich**

W celu wprowadzenia zadrzewień w terenach silnie zurbanizowanych, w ciągach ulic, na terenach zabrukowanych mogą być stosowane odpowiednie technologie na podstawie dokumentacji projektowej i oferowanych przez producentów systemów. Mogą to być na przykład [6]:

- gleby strukturalne tj. mieszanki kamienno-głebowe stanowiące podłoże pod nawierzchnie chodnikowe, wymagające stałego zasilania wodą i składnikami pokarmowymi,
- systemy antykompresyjne tj. konstrukcje szkieletowe przenoszące nacisk nawierzchni poniżej strefy korzeniowej,
- chodniki podwieszone (nadwieszone) tj. konstrukcje pozwalające na montaż chodnika z prześwitem nad glebą,
- systemy ukierunkowujące wzrost korzeni takie jak okrany, kanały korzeniowe itp.

## **2.10. Pozostałe materiały używane przy sadzeniu i pielęgnacji**

Wyszczególnienie, rodzaj oraz szczegółowe wymagania dotyczące pozostałych materiałów wynikają z dokumentacji projektowej i powinny być określone w SST.

W celu zabezpieczenia nasadzeń, głównie krzewów i pnączy można stosować maty przeciwhwastowe przepuszczalne dla wody i powietrza, odporne na promieniowanie UV, o trwałości minimum 5 lat.

W miejscach, gdzie konieczna jest ochrona pni drzew przed zwierzyną należy stosować osłony opaskowe dostosowane do wielkości pni, zapewniające prawidłowy wzrost i brak uszkodzeń oraz cyrkulację powietrza. Rodzaj zastosowanych osłon podlega zatwierdzeniu przez Inżyniera.

W przypadkach tego wymagających należy stosować dopuszczone do obrotu środki ochrony roślin i herbicydy nie powodujące zagrożenia dla człowieka, zwierząt i środowiska.

## **3. SPRZĘT**

### **3.1. Ogólne wymagania dotyczące sprzętu**

Ogólne wymagania dotyczące sprzętu podano w SST „Wymagania ogólne” [1] pkt 3.

### **3.2. Sprzęt stosowany do wykonania zieleni drogowej**

Wykonawca przystępujący do wykonania zieleni drogowej powinien wykazać się możliwością korzystania z następującego sprzętu z ew. dostosowaniem do zakresu i rodzaju robót:

- glebogryzarek, pługów, kultywatorów, bron do uprawy gleby,
- świrdrów ręcznych lub mechanicznych do wykonywania otworów w glebie pod nasadzenia,
- siewników,
- wału kolczatki oraz wału gładkiego do zakładania trawników,
- kosiarki mechanicznej do pielęgnacji trawników,
- sprzętu do pozyskiwania ziemi urodzajnej (np. spycharki gąsiennicowej, koparki),
- cystern na wodę wraz ze środkiem transportu, węży do zraszania i podlewania,
- opryskiwaczy plecakowych,
- ręcznych narzędzi ogrodniczych (łopaty, grabie, sekatory, nożyce, siekiery, młotki, drabiny)

a ponadto do pielęgnacji zadrzewień:

- pił mechanicznych i ręcznych,
- nożyc mechanicznych do żywopłotów,
- drabin,
- podnośników hydraulicznych.

## **4. TRANSPORT**

### **4.1. Ogólne wymagania dotyczące transportu**

Ogólne wymagania dotyczące transportu podano w SST D-M-00.00.00 „Wymagania ogólne” [1] pkt 4.

Dopuszcza się dobór przez wykonawcę dowolnych środków transportu adekwatnych do wykonywanego zadania pod warunkiem zapewnienia ochrony przed uszkodzeniem lub pogorszeniem jakości przewożonych towarów.

### **4.2. Transport materiałów do wykonania nasadzeń**

Drzewa i krzewy mogą być przewożone wszystkimi środkami transportowymi. W czasie transportu należy zabezpieczyć je przed wyschnięciem i przemarznięciem oraz przed uszkodzeniem bryły korzeniowej lub korzeni i pędów. Rośliny z bryłą korzeniową muszą mieć ją zabezpieczoną, ewentualnie opakowaną lub być w pojemnikach.

~~Drzewa i krzewy po dostarczeniu na miejsce przeznaczenia powinny być natychmiast sadzone. Jeśli jest to niemożliwe, należy je zadołować w miejscu ocienionym i nieprzewiewnym, a w razie potrzeby podlewać, zwłaszcza podczas suszy.~~

#### **4.3. Transport roślin kwiatnikowych**

~~Rośliny przygotowane do wysyłki po wyjęciu z ziemi należy przechowywać w miejscach osłoniętych i zacienionych. W przypadku niewysyłania roślin w ciągu kilku godzin od wyjęcia z ziemi, należy je spryskać wodą (pędy roślin pakowanych nie powinny być jednak mokre, aby uniknąć zaparzenia).~~

~~Rośliny należy przewozić w warunkach zabezpieczających je przed wstrząsami, uszkodzeniami i wyschnięciem. Przy przesyłaniu na dalsze odległości, rośliny należy przewozić szybkimi, zamkniętymi środkami transportowymi. W okresie wysokich temperatur przewóz powinien być w miarę możliwości dokonywany nocą.~~

### **5. WYKONANIE ROBÓT**

#### **5.1. Ogólne zasady wykonania robót**

Ogólne zasady wykonania robót podano w SST D-M-00.00.00 „Wymagania ogólne” [1]pkt 5.

#### **5.2. Trawniki**

##### **5.2.1. Wymagania dotyczące wykonania trawników**

Teren pod trawniki musi być oczyszczony z gruzu i zanieczyszczeń.

Roboty wstępne przy zakładaniu trawników na gruncie rodzimym, bez jego wymiany, obejmują:

- skoszenie istniejącej roślinności,
- usunięcie darniny i korzeni,
- przekopanie lub orkę na głębokość do 20 cm, wyrównanie terenu gruntem kategorii 1/2, plantowanie,
- wykonanie niwelacji gruntem kat 1/4 z uwzględnieniem przewidywanego rozłożenia ziemi urodzajnej w miejscach tego wymagających,
- zniszczenie ewentualnych chwastów z użyciem odpowiednich herbicydów,
- wykonanie nawożenia i uzupełnienia składu ziemi rodzimej lub urodzajnej w celu doprowadzenia do stanu zaleconego przez stację chemiczno-rolniczą zgodnie z pkt. 2.2. niniejszej SST,
- rozłożenie ziemi urodzajnej, jej wyrównanie i zagęszczenie.

Wymagania przy zakładaniu trawników z wymianą gruntu rodzimego lub na powierzchniach po rozbiórkach:

- teren powinien być obniżony w stosunku do poziomu docelowego o grubość przewidzianej warstwy ziemi urodzajnej po zagęszczeniu (najczęściej o ok. 10 – 15 cm),
- teren powinien być wyrównany i splantowany,
- ziemia urodzajna powinna być rozścielona równą warstwą, wymieszana z kompostem i nawozami mineralnymi, o ile jest to wymagane oraz starannie wyrównana.

Wymagania dotyczące podłoża trawników są następujące:

- ziemia urodzajna musi spełniać zalecenia stacji chemiczno-rolniczej,
- ziemia powinna być wolna od chwastów,
- grubość warstwy ziemi urodzajnej po zagęszczeniu powinna wynosić minimum 5 cm,
- zagęszczenie powinno być do takiego stanu, aby stopy dorosłego człowieka nie pozostawiały śladów,
- krawężnik (obrzeże) powinien znajdować się 2 do 3 cm nad terenem.

Wymagania dotyczące wysiewu traw:

- przed siewem nasion trawy ziemię należy wałować wałem gładkim, a potem wałem - kolczatką lub zagrabić,
- siew powinien być dokonany w dni bezwietrzne,
- okres siewu - najlepszy okres wiosenny od połowy kwietnia do połowy czerwca i od połowy sierpnia do połowy września. Odstępstwa od tych terminów wymagają zgody Inżyniera,
- na terenie płaskim nasiona traw wysiewane są w ilości od 2 do 4 kg na 100 m<sup>2</sup>, chyba że SST przewiduje inaczej,
- na skarpach nasiona traw wysiewane są w ilości 4 kg na 100 m<sup>2</sup>, chyba że SST przewiduje inaczej,
- przykrycie nasion – wykonywane przez przemieszanie z ziemią grabiami lub wałem kolczatką, bądź pokrycie warstwą 1 cm ziemi urodzajnej z ewentualnym dodatkiem hydrożelu, jeśli SST to przewiduje,
- po wysiewie nasion ziemia powinna być wałowana lekkim wałem w celu ostatecznego wyrównania i stworzenia dobrych warunków dla podsiąkania wody. Jeżeli przykrycie nasion nastąpiło przez wałowanie kolczatką, można już nie stosować wału gładkiego,
- w okresie do dwóch tygodni od siewu teren należy systematycznie zraszać,
- w miejscach, gdzie trawy nie wzeszły należy dokonać siewu uzupełniającego.

##### **5.2.2. Pielęgnacja trawników**

Najważniejszym zabiegiem w pielęgnacji trawników jest koszenie:

- pierwsze koszenie powinno być przeprowadzone, gdy trawa osiągnie wysokość około 10 cm,
- następne koszenia powinny się odbywać w takich odstępach czasu, aby wysokość trawy przed kolejnym koszeniem nie przekraczała wysokości 10 do 12 cm,

- ostatnie, przedzimowe koszenie trawników powinno być wykonane z 1-miesięcznym wyprzedzeniem spodziewanego nastania mrozów (dla warunków klimatycznych Polski można przyjąć pierwszą połowę października),
- koszenia trawników w całym okresie pielęgnacji powinny się odbywać często i w regularnych odstępach czasu, przy czym częstość koszenia i wysokość cięcia, należy uzależniać od gatunku wysianej trawy,
- chwasty trwałe w pierwszym okresie należy usuwać ręcznie; środki chwastobójcze o selektywnym działaniu należy stosować z dużą ostrożnością i dopiero po okresie 6 miesięcy od założenia trawnika.

Trawniki wymagają nawożenia mineralnego - około 3 kg NPK na 1 ar w ciągu roku. Mieszanek nawozów należy przygotowywać tak, aby trawom zapewnić składniki wymagane w poszczególnych porach roku:

- wiosną, trawnik wymaga mieszanki z przewagą azotu,
- od połowy lata należy ograniczyć azot, zwiększając dawki potasu i fosforu,
- ostatnie nawożenie nie powinno zawierać azotu, lecz tylko fosfor i potas.

### **5.3. Drzewa, krzewy i pnącza (jeżeli inwestycja przewiduje nasadzenia)**

#### **5.3.1. Wymagania dotyczące sadzenia drzew, krzewów i pnączy**

~~Teren przeznaczony pod nasadzenie drzew, krzewów i pnączy powinien być wolny od zanieczyszczeń, gruzu i odpadów budowlanych oraz odchwaszczony, a trawy powinny być wykoszone.~~

~~Miejsce sadzenia i rozmieszczenie poszczególnych roślin powinno być wyznaczone w terenie, zgodnie z dokumentacją projektową.~~

~~Teren pod sadzenie krzewów i pnączy, o ile dokumentacja to przewiduje, może być przykryty matą przeciwhwastową odpowiednio zamocowaną do podłoża. W miejscach wyznaczonych pod sadzenie roślin należy wykonać w macie nacięcia krzyżowe. Po posadzeniu roślin mata powinna być należycie dodatkowo umocowana do podłoża w sąsiedztwie roślin, a na jej powierzchni należy wykonać ściółkowanie na grubość ok. 5 cm.~~

~~Pora sadzenia:~~

- ~~— rośliny w pojemnikach — przez cały rok, o ile pozwalają na to warunki atmosferyczne, z wyłączeniem okresu zimowego i z ujemnymi temperaturami,~~
- ~~— drzewa i krzewy liściaste — wczesną wiosną po rozmarznieniu gruntu lub jesienią w stanie bezlistnym,~~
- ~~— drzewa oraz krzewy iglaste i zimozielone — przed rozpoczęciem przyrostu w końcu kwietnia i maju lub po zakończeniu przyrostu od końca sierpnia,~~
- ~~— sadzenia nie należy wykonywać w upalne i silnie nasłonecznione dni.~~

~~Wymagania dotyczące sadzenia drzew, krzewów i pnączy:~~

- ~~— wielkość dołów do sadzenia powinna być zgodna ze wskazaną w dokumentacji projektowej, przy czym powinny one być głębsze i szersze co najmniej o 30-40 cm w stosunku do wielkości bryły korzeniowej,~~
- ~~— doły powinny być zaprawione ziemią kompostową odpowiednią dla sadzonych roślin,~~
- ~~— w przypadku roślin dostarczonych w pojemnikach, pojemniki należy ostrożnie usunąć,~~
- ~~— zabezpieczeń bryły korzeniowej z juty lub siatki drucianej nie należy usuwać lub przecinać, ewentualnie rozluźnić przy szyjce korzeniowej,~~
- ~~— korzenie złamane i uszkodzone należy przed sadzeniem przyciąć i zabezpieczyć fungicydem,~~
- ~~— roślina w miejscu sadzenia powinna znaleźć się do 5 cm głębiej niż, gdy rosła w szkółce. Zbyt głębokie lub płytkie sadzenie utrudnia prawidłowy rozwój rośliny,~~
- ~~— w przypadku odkrytych korzeni roślin należy zasypywać je sypką ziemią, a następnie prawidłowo ubić, podlać, uformować miskę i ponownie podlać,~~
- ~~— przy sadzeniu drzew formy piennej należy przed zasypaniem dołów wbić w paliki (w przypadku, gdy nie są stosowane inne systemy mocowania), zamontować poprzeczki i ustabilizować pień za pomocą taśmy ogrodniczej,~~
- ~~— wysokość palików wbitych w grunt powinna być równa wysokości pnia posadzonego drzewa, tak aby nie powodować otarć gałęzi najniższego okółka,~~
- ~~— drzewa formy piennej należy przywiązać do palika tuż pod koroną,~~
- ~~— należy zwrócić uwagę, aby taśma mocująca nie powodowała otarć oraz pozwalała na przyrost grubości pnia w okresie stosowania palikowania (nie dłużej jak 3 lata),~~
- ~~— w przypadku pojedynczych palików powinny one być umieszczone od strony najczęściej wiojących wiatrów,~~
- ~~— w przypadku pnączy pędy należy rozprowadzić i podwiązać do konstrukcji wsporczej (jeśli taką przewidziano),~~
- ~~— uszkodzone w trakcie sadzenia pędy lub gałęzie należy przyciąć z zabezpieczyć fungicydem,~~
- ~~— posadzone rośliny należy niezwłocznie obficie podlać,~~
- ~~— po pierwszym podlaniu należy uzupełnić osiadłą ziemię i uformować misy.~~

~~W przypadku zastosowania systemowego sposobu mocowania sadzonek drzew należy przestrzegać zaleceń producenta.~~

#### **5.3.2. Pielęgnacja po posadzeniu**

Pielęgnacja w okresie gwarancyjnym (w ciągu roku po posadzeniu) polega na:

- podlewaniu,
- odchwaszczaniu,
- nawożeniu,
- usuwaniu odrostów korzeniowych,
- poprawianiu misek,

- okopcykowaniu roślin jesienią,
- rozgarnięciu kopczyków wiosną i uformowaniu misek,
- wymianie uschniętych i uszkodzonych roślin,
- wymianie zniszczonych palików i wiązań,
- przycięciu złamanych, chorych lub krzyżujących się gałęzi (cięcia pielęgnacyjne i formujące).

### 5.3.3. Pielęgnacja istniejących (starszych) drzew i krzewów

Najczęściej stosowanym zabiegiem w pielęgnacji drzew i krzewów jest cięcie, które powinno uwzględniać cechy poszczególnych gatunków roślin, a mianowicie:

- sposób wzrostu,
- rozgałęzienie i zagęszczenie gałęzi,
- konstrukcję korony.

Projektując cięcia zmierzające do usunięcia znacznej części gałęzi lub konarów, należy unikać ich jako jednorazowego zabiegu. Cięcia takie lepiej przeprowadzić stopniowo, przez 2 do 3 lat.

W zależności od określonego celu, stosuje się następujące rodzaje cięcia:

- cięcia drzew dla zapewnienia bezpieczeństwa pojazdów, przechodniów lub mieszkańców, drzew rosnących na koronie dróg i ulic oraz w pobliżu budynków mieszkalnych. Dla uniknięcia kolizji z pojazdami usuwa się gałęzie zwisające poniżej 4,50 m nad jezdnię dróg i poniżej 2,20 m nad chodnikami;
- cięcia krzewów lub gałęzi drzew ograniczających widoczność na skrzyżowaniach dróg;
- cięcia drzew i krzewów przesadzonych dla doprowadzenia do równowagi między zmniejszonym systemem korzeniowym a koroną, co może mieć również miejsce przy naruszeniu systemu korzeniowego w trakcie prowadzenia robót ziemnych. Usuwa się wtedy – w zależności od stopnia zmniejszenia systemu korzeniowego od 20 do 50% gałęzi;
- cięcia odmładzające krzewów, których gałęzie wykazują małą żywotność, powodują niepożądane zagęszczenie, zbyt duże rozmiary krzewu. Zabieg odmładzania można przeprowadzać na krzewach rosnących w warunkach normalnego oświetlenia, z odpowiednim nawożeniem i podlewaniem;
- cięcia sanitarne, zapobiegające rozprzestrzenianiu czynnika chorobotwórczego, poprzez usuwanie gałęzi porażonych przez chorobę lub martwych;
- cięcia żywoplotów powinny być intensywnie od pierwszych lat po posadzeniu. Cięcie po posadzeniu powinno być możliwie krótkie i wykonywane na każdym krzewie osobno, dopiero w następnych latach po uzyskaniu zagęszczenia pędów, cięcia dokonuje się w określonej płaszczyźnie. Najczęściej stosowane są płaskie cięcia górnej powierzchni żywoplotu.

### 5.3.4. Przesadzanie drzew starszych

Konieczność przesadzania drzew starszych (istniejących) wynika najczęściej tam, gdzie prowadzone są roboty modernizacyjne dróg i ulic.

Warunki przesadzania drzew starszych powinny być określone w SST i uwzględniać:

- gatunek drzewa,
- wiek i rozmiary drzewa,
- przewidywaną masę drzewa i ziemi tworzącej bryłę korzeniową,
- warunki transportu przesadzanych drzew,
- warunki pielęgnacji po przesadzeniu.

Przesadzanie drzew starszych powinno się zlecać wykwalifikowanej firmie.

### 5.3.5. Pielęgnacja drzew starszych po przesadzeniu

Pielęgnacja polega na następujących zabiegach:

- uzupełnieniu strat wody przez staranne podlewanie, nie dopuszczając jednak do nadmiernego nawilgocenia, zwłaszcza na glebach ciężkich (grunty spoiste). Nie stosuje się podlewania w czasie chłodnej i wilgotnej pogody,
- ograniczeniu strat wody przez duże drzewa w czasie nagrzewania się pnia i konarów oraz działania wiatrów, poprzez stosowanie owijania pni i konarów (np. papierem lub tkaninami) lub spryskiwania kory pnia i konarów emulsjami (np. emulsje parafinowe, lateksowe),
- ściółkowania powierzchni wokół świeżo przesadzonego drzewa,
- usuwaniu chwastów.

### 5.3.6. Zabezpieczenie drzew podczas budowy

W czasie trwania budowy lub przebudowy dróg, ulic, placów, parkingów itp. w sąsiedztwie istniejących drzew, następuje pogorszenie warunków glebowych, co niekorzystnie wpływa na wzrost i rozwój tych drzew.

Jeżeli istniejące drzewa nie będą wycinane lub przesadzane, to w SST powinny być określone warunki zabezpieczenia drzew na czas trwania budowy oraz po wykonaniu tych robót. Zasady zabezpieczania drzew przed uszkodzeniami mechanicznymi określono w SST D-01.02.01a [3].

## 5.4. Kwietniki i rabaty

Wymagania dotyczące założenia i pielęgnacji kwietników są następujące:

- gleba przed założeniem kwietników powinna być starannie uprawiona. Jeżeli ziemia rodzima jest jałowa i uboga, należy ją wymienić na glebę urodzajną na głębokość od 10 do 25 cm, w zależności od rodzaju sadzonych roślin,



- jeśli ST to przewiduje należy zastosować matę przeciwhwastową;
- ilość roślin, rozstawa ich sadzenia powinna być wskazana w dokumentacji projektowej;
- po posadzeniu roślin ziemia musi być wyrównana, rośliny podlane na głębokość sadzenia;
- pielęgnacja polega na usuwaniu chwastów, podlewaniu, nawożeniu, usuwaniu przekwitłych kwiatów.

## 6. KONTROLA JAKOŚCI ROBÓT

### 6.1. Ogólne zasady kontroli jakości robót

Ogólne zasady kontroli jakości robót podano w SST D-M-00.00.00 „Wymagania ogólne” [1] pkt 6.

### 6.2. Trawniki

Kontrola w czasie wykonywania trawników polega na sprawdzeniu:

- oczyszczenia terenu z gruzu i zanieczyszczeń,
- określenia ilości zanieczyszczeń (w m<sup>3</sup>),
- wymiany gleby jałowej na ziemię urodzajną z kontrolą grubości warstwy rozścielonej ziemi,
- ilości rozłożonej ziemi kompostowej lub kompostu i zastosowanych nawozów zgodnie z ustaleniami wg pkt. 2.2.,
- prawidłowego uwałowania terenu,
- zgodności składu mieszanki traw z ustaleniami dokumentacji projektowej,
- gęstości zasiewu nasion,
- prawidłowej częstotliwości koszenia trawników i ich odchwaszczania,
- podlewania, zwłaszcza w pierwszym okresie po siewie,
- dosiewania płaszczyzn trawników o zbyt małej gęstości wykiełkowanych zdziebeł trawy.

Kontrola robót przy odbiorze trawników dotyczy:

- prawidłowej gęstości trawy (trawniki bez tzw. „łysin”),
- obecności gatunków niewysiewanych oraz chwastów.

### 6.3. Drzewa i krzewy

Kontrola robót w trakcie sadzenia i pielęgnacji drzew i krzewów polega na sprawdzeniu:

- wielkości dołów pod drzewa i krzewy,
- zaprawienia dołów ziemią urodzajną,
- zgodności realizacji obsadzenia z dokumentacją projektową w zakresie miejsc sadzenia, gatunków i odmian, odległości sadzonych roślin,
- materiału roślinnego w zakresie wymagań jakościowych systemu korzeniowego, pokroju, zgodności z ST oraz normą: PN-R-67026 Materiał sadzeniowy — Sadzonki drzew i krzewów do zadrzewień i zakrzewień [4],
- opakowania, przechowywania i transportu materiału roślinnego,
- prawidłowości osadzenia pali drewnianych przy drzewach formy piennej (ew. innych systemów mocowania) i przymocowania do nich drzew,
- odpowiednich terminów sadzenia,
- podlania po posadzeniu i uformowania misek,
- zasilania nawozami mineralnymi.

Kontrola robót przy odbiorze posadzonych drzew i krzewów dotyczy:

- zgodności realizacji obsadzenia z dokumentacją projektową,
- zgodności posadzonych gatunków i odmian oraz ilości drzew i krzewów z dokumentacją projektową,
- wykonania misek przy drzewach i krzewach, jeśli odbiór jest na wiosnę lub wykonaniu kopezyków, jeżeli odbiór jest na jesieni,
- prawidłowości osadzenia palików do drzew i przywiązania do nich pni drzew (paliki prosto i mocno osadzone, mocowanie nie naruszone),
- prawidłowości przymocowania pnączy do podpór,
- jakości posadzonego materiału,
- wymiany chorych, uszkodzonych, suchych i zdeformowanych drzew i krzewów,
- grubości warstwy wykonanego ściółkowania.

### 6.4. Kwietniki i rabaty

Kontrola robót w zakresie wykonywania kwietników i rabat polega na sprawdzeniu:

- zgodności założenia z dokumentacją projektową pod względem wymiarów, rozmieszczenia poszczególnych gatunków i odmian, odległości sadzenia,
- jakości sadzonego materiału roślinnego (bez uszkodzeń fizjologicznych i mechanicznych, z zachowaniem jednolitości pokroju, zabarwienia i stopnia rozwoju),
- przygotowania ziemi tzn. grubości warstwy ziemi urodzajnej, ilości zastosowanej ziemi kompostowej lub kompostu,
- prawidłowości zabiegów pielęgnacyjnych (podlewanie, odchwaszczanie, nawożenia, przycinania przekwitłych i uschniętych kwiatostanów, wymiany uschniętych roślin).

Kontrola robót przy odbiorze wykonanych kwietników i rabat polega na:

- ~~— zgodności wykonania z dokumentacją projektową pod względem położenia oraz rozmieszczenia gatunków i odmian posadzonych roślin,~~
- ~~— jakości posadzonych roślin (jednolitości barw, pokroju, stopnia rozwoju),~~
- ~~— przy odbiorze jesienią rabat z roślinami wieloletnimi należy sprawdzić zabezpieczenie na okres zimy.~~

## **7. OBMIAR ROBÓT**

### **7.1. Ogólne zasady obmiaru robót**

Ogólne zasady obmiaru robót podano w SST D-M-00.00.00 „Wymagania ogólne” [1] pkt 7.

### **7.2. Jednostka obmiarowa**

Jednostką obmiarową jest:

- m<sup>2</sup> (metr kwadratowy) wykonania: trawników, rabat i kwietników z roślin jednorocznych, dwuletnich i wieloletnich (oprócz roślin cebulkowych i róż),
- ~~— szt. (sztuka) wykonania posadzenia drzewa, krzewu lub pnącza oraz roślin cebulkowych i róż na kwietnikach,~~
- lub zgodnie z jednostką przyjętą w przedmiarze robót,
- w przypadku rozliczenia ryczałtowego - komplet (kpl.)

## **8. ODBIÓR ROBÓT**

Ogólne zasady odbioru robót podano w SST D-M-00.00.00 „Wymagania ogólne” [1] pkt 8.

Roboty uznaje się za wykonane zgodnie z dokumentacją projektową, SST i wymaganiami Inżyniera, jeżeli wszystkie pomiary i badania z zachowaniem tolerancji wg pkt 6 dały wyniki pozytywne.

## **9. PODSTAWA PŁATNOŚCI**

### **9.1. Ogólne ustalenia dotyczące podstawy płatności**

Ogólne ustalenia dotyczące podstawy płatności podano w SST D-M-00.00.00 „Wymagania ogólne” [1] pkt 9.

### **9.2. Cena jednostki obmiarowej**

Ceny jednostek obmiarowych obejmują wszystkie czynności określone w SST do końca okresu gwarancyjnego, a w szczególności podane poniżej.

Cena wykonania 1 m<sup>2</sup> trawnika obejmuje:

- roboty przygotowawcze: oczyszczenie terenu, koszenia, usunięcie korzeni i darniny, dowóz ziemi kat 1/4 wyrównanie terenu wraz z plantowaniem, dowóz ziemi urodzajnej (humusu), rozścielenie ziemi urodzajnej, rozrzucenie ziemi kompostowej lub kompostu, nawożenie,
- dostarczenie mieszanki i siew traw wraz z czynnościami towarzyszącymi,
- pielęgnację trawników: podlewanie, koszenie, nawożenie, odchwaszczanie.

Cena wykonania 1 m<sup>2</sup> kwietnika i rabaty obejmuje:

- ~~— przygotowanie podłoża (wymiana gleby, dodanie ziemi kompostowej lub kompostu, nawożenie),~~
- ~~— dostarczenie i zasadzenie materiału roślinnego zgodnie z dokumentacją projektową,~~
- ~~— zasadzenie materiału roślinnego,~~
- ~~— pielęgnację: podlewanie, odchwaszczanie, nawożenie, zabezpieczenie na okres zimy.~~

Cena posadzenia 1 sztuki drzewa lub krzewu obejmuje:

- ~~— roboty przygotowawcze: oczyszczenie i odchwaszczenie terenu, wyznaczenie miejsc sadzenia, wykopanie i zaprawienie dołów,~~
- ~~— dostarczenie materiału roślinnego,~~
- ~~— zasadzenie i wykonanie mocowania,~~
- ~~— pielęgnację posadzonych drzew i krzewów: podlewanie, odchwaszczanie, nawożenie.~~

## **10. PRZEPISY ZWIĄZANE**

### **10.1. Szczegółne specyfikacje techniczne (SST)**

1. D-M-00.00.00 Wymagania ogólne
2. D-01.02.02a Zdjęcie warstwy ziemi urodzajnej
3. D-01.02.01a Ochrona istniejących drzew w okresie budowy drogi

### **10.2. Polskie normy**

4. PN-R-67026 Materiał sadzeniowy – Sadzonki drzew i krzewów do zadrzewień i zakrzewień

### **10.3. Inne dokumenty**

5. Zalecenia jakościowe dla ozdobnego materiału szkółkarskiego, Wydanie III, Związek Szkółkarzy Polskich, Warszawa 2018 [10], [Internet: <https://zsyp.pl/wp-content/uploads/2018/10/zalecenia2018.pdf>, dostęp 29.05.2019 ]

6. Zieleń przy ulicach, Agnieszka Szulc, Agencja Promocji Zieleni Sp. z o.o., Warszawa 2013
7. Roboty ziemne i rekultywacyjne w budownictwie komunikacyjnym, Marian Głazewski i inni, WKŁ, Warszawa 2010
8. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 września 2016 r. w sprawie sposobu prowadzenia oceny zanieczyszczenia powierzchni ziemi (Dz.U. 2016, poz. 1395)